

Grazer Nuntiatur 4. Band. Nuntiatur des Girolamo Portia (1595–1598), ed. Johann Rainer (Wien, 2012) (Publikationen des Historischen Instituts beim Österreichischen Kulturforum in Rom II. Abt. Quellen, II. Reihe)

Grazer Nuntiatur 5. Band. Nuntiatur des Girolamo Portia (1598–1602), ed. Elisabeth Zingerle (Wien, 2012) (Publikationen des Historischen Instituts beim Österreichischen Kulturforum in Rom II. Abt. Quellen, II. Reihe)

A Nuntiaturberichte-sorozat két legújabb kötete Girolamo Portia gráci pápai nuncius 1595 és 1602 közötti levelezését tartalmazza. A gráci nunciaturát 1580-ban alapította XIII. Gergely, elsősorban abból a célból, hogy segítse Habsburg Károlynak a protestáns rendek elleni küzdelmét és előmozdítsa a tartományi rekatolizációt, illetve a fenyegető török veszély miatt. Grác Stájerország és Belső-Ausztria központja volt, amely kulcsfontosságú régióban feküdt: a horvát és a magyar végvidékkel együtt azokat az utakat védte, amelyeken keresztül a török Észak-Itáliába törhetett. Másrészt a tartomány a szláv területek kapuja is volt, amelyeken keresztül missziókat lehetett indítani a Balkánra. Mindezek a tényezők indokolták, hogy az osztrák területeken Bécs mellett még egy nunciaturát alapítsanak.

A nunciatusnak el kellett látnia a pápai állam világi képviselőtét, feladatai kiterjedtek az egyházi ügyekre, az ellenreformáció és a rekatolizáció kérdéseire, az egyházi tisztségek betöltésére és a jurisdikciós ügyekre, mint például az aquileiai pátriárka joghatósága. Ugyanakkor képviselnie kellett Róma világi érdekeit Észak-Itáliát, a közép-kelet-európai régiót, az osztrák tartományokat, illetve Dél-Németországot illetően is.

A nuncius egész kis udvartartást vitt magával, amelyben néha rokonait is megtaláljuk. Ennek a kis udvarnak nagyon fontos hivatala volt a titkárság. A titkár feladata a nuncius levelezésének intézése, a postázás, és a levelek titkosítása volt. Portiának volt egy ambíciózus titkára, Giorgio Tomasi. Tomasi valószínűleg 1599 és 1605 közt állt a nuncius szolgálatában, és több, magyar szempontból fontos munka kiadása fűződik a nevéhez:

az 1607-ben, Coneglianóban kiadott *La Batorea*, amely a Báthory család érdekében írt propagandisztikus mű volt, illetve az 1621-ben, Velencében kiadott *Delle guerre et rivolgimenti del regno d'Ungaria e della Transilvania*. 1624-ben pedig két kötetben kiadta Portia leveleskönyvének egy részét.

A nuncius-levelezések főként családi levéltárak részeként hagyományozódtak az utókorra; Girolamo Portiáé részben megjelent, részben sajnálatos módon megsemmisült. Jelentős hányada kiadatlan maradt, amely ma az Archivio Segreto Vaticano Fondo Borghese hatalmas sorozatában található.

Portia 1592 és 1607 között irányította a nunciatúrát. Levelezésének 17. században kiadott első kötetei után Johann Rainer professzor készítette el az újabbat – ez egyben a gráci nunciatúra levelezésének 4. kötete is – az 1595 és 1598 közti időszakból. A levelezés alapvetően három nagy témát ölel fel: a villachi plébániatemplom körüli küzdelmet, a főhercegi család ügyeit – különösen a dinasztikus házasságok ügyét –, illetve a török elleni harcot. E két utóbbi kérdéskör szorosan összetartozik, amint ezt a Báthoryakkal és a Vasokkal kötött, fent említett házasságok is bizonyítják.

De a nunciusnak nemcsak diplomáciai jellegű feladatokat kellett megoldania. 1595-ben a pápa úgy döntött, hogy unokaöccse, Gianfrancesco Aldobrandini vezetésével egy egész hadsereget küld Magyarországra. A körülbelül tízezres tömeget el kellett juttatni Itáliából Magyarországra, ami jelentős logisztikai feladatot jelentett. A sereg Grácon keresztül vonult, ezért Portiának nemcsak diplomáciailag kellett azt előkészítenie ajánlólevelek és brevék segítségével, hanem részt kellett vállalnia a technikai és pénzügyi nehézségek leküzdésében is. A kötetben az említett témák mellett többször megjelenik az uszkókok, az aquileiai pátriárkátus, a ferrarai hercegség sorsa, illetve a tiroli örökösödés kérdése is.

Az Elisabeth Zingerle által kiadott 3. Portia-kötetben a nuncius hivatali idejének újabb öt évében született levelezést olvashatjuk. Főbb kérdéskörei az előző kötetéhez hasonlóan alakultak, de némileg más hangsúlyokkal. A kiadó négy fő pontban foglalja össze a leggyakrabban előkerülő témákat. Az első helyen továbbra is a török kérdés áll, a második az uszkókok ügye. A harmadik a rekatolizáció, illetve a katolikus reform kérdése a családi ügyekkel együtt, végül a nuncius utazásai. Magyar szempontból két fontos és érdekes témát lehet kiemelni: az egyik természetesen a török elleni háború: a belső-ausztriai rendek komoly szerepet játszottak a magyar és horvát végvárrendszer fenntartásában; Kanizsa volt az egyik legfontosabb vára ennek a rendszernek, ezért eleste 1600-ban, hatalmas megdöbbenést okozott. VIII. Kelemen rögtön felszerelt egy hadsereget unokaöccse, Gianfrancesco parancsnokságával. Ez ilyen rövid idő alatt nem volt egyszerű feladat; a nunciusi levelezés betekintést nyújt Belső-Ausztria védelmi politikájába, amely a Kúria a spanyol király

és más európai fejedelmek anyagi segítségére támaszkodott. Jóllehet a kanizsai hadjárat igen jól dokumentált, de pl. Günter Cerwinka alapvető fontosságú munkája¹ sem foglalkozik a külföldi segítségnyújtás részleteivel.

¹ „Die Eroberung der Festung Kanizsa durch die Türken in Jahre 1600,” in *Innerösterreich 1564–1619*, ed. Alexander Novotny, Berthold Sutter (Graz, 1967), 409–511.

A Kúria a háborútól nemcsak a keleti misszió fentebb említett ügyének előmozdítását várta, hanem a belső–ausztriai rekatolizáció folytatását is. Portia egyértelműen jelezte Rómába, hogy a térségnek a török elleni harcban nyújtott segítség egyúttal az eretnekek elleni harcot is támogatja.

A levelezés másik nagy témája az uszkókok kérdése volt; ezek a kalózok kulcsfontosságú szerepet játszottak az adriai-tengeri régióban. Ha analógiát akarunk vonni, akkor a kozákokhoz, vagy a hajdúkhöz hasonlíthatjuk őket, akik félig szabad katonaként, félig zsoldosként éltek egy olyan területen, amely különböző hatalmak ütközőzónájában feküdt. Habsburg szolgálatban állva fegyveres erejük nélkülözhetetlen volt a török elleni tengeri portyákban, mivel a kormánynak nem volt számottevő hajóhada, másrészt gyakran fosztogatták a velencei hajókat, amely komoly feszültséget okozott. Tartottak attól is, hogy az uszkókok a portyák miatt belekeverednek a tizenöt éves háborúba. A köztársaság tehát szerette volna leszerelni vagy eltávolítani őket, Zenggből, a fő bázisukról Ottocanba. Ennek érdekében a Szentszék pénzsegélyt küldött a zenggi helyőrségnek: ez érdekes és a kutatók számára eddig ismeretlen adat.

A két kötet tehát újabb adalékokkal és információkkal bővíti tudásunkat a korszakról és a régió történelméről, mint például a stájerországi rekatolizáció vagy egyéb egyházi ügyek, és élesebb fényt vet a Habsburg-ház stájer ága nemzetközi kapcsolatainak részleteire, mint a törökellenes liga, az uszkókok, vagy a dinasztikus politika, és mindezt egy szentszéki képviselő, Girolamo Portia különleges látásmódján keresztül.

Kruppa Tamás